

ima živo tipiko slovenske ljudske povesti, drugi del, »Zapiski gospoda lanspreškega«, zbirka novel in pre-mišljevanj, pa je vsaj snovno večinoma ljudski. Če govorimo še o vrednosti knjige na splošno, je treba povedati, da se nekateri spisi drugega dela oblikovno in vsebinsko dvigajo nad uvodno povest, toda vsa knjiga nam kaže Pregljevo celotno podobo z vso njegovo široko oblikovno razteznostjo in duhovno prilagodljivostjo, tam od ljudske povesti, od koder je prav za prav izšel, pa tja do iskane slovstvene naloge, v katero se je pozneje zapletel in kjer je tudi izzorel.

Za oceno tega zvezka nam je treba spregovoriti o slovstveni vrednosti ljudske povesti, kakršna je »Odisej iz Komende«. Ne da se tajiti, da ima ljudska povest v prvi vrsti svojo uporabnostno tendenco, prikrojeno mišljenje, posebej pa še čuvstvanju najširših ljudskih plasti. V taki povesti se pisatelj v snovanju in oblikovanju približa privzgojenemu ljudskemu čutu pravičnosti in previdnosti, ki vodi dogodke in upošteva vdanost čitateljevo, da tudi vse neurejene usode sprejme kot življenjsko nujnost. Rad se trdno oklepa snovi, t. j. zgodbe, vzete iz »resničnega življenja« in jo sam preobliči samo v zmyslu pesniške pravičnosti in epične ideje. Nekako v tem pravcu se je razvijala naša ljudska povest, odkar ji je dal smer sam Levstik v »Popotovanju«, ko je dejal, da nam stojita za roman odprti dve poti, pobožno-narodna, po kateri je pisan Svetin (Sreča v nesreči), in pa svetna, po zgledu župnika Wakefieldskega. Ta Levstikova perspektiva je res pobudila tipično slovensko povest, katere najboljši cvetovi v novi dobi so Detelove in Pregljeve povesti, njihov idejni pendant pa »Pravica kladiva« Vl. Levstika. Ker je osnova teh povesti romantična, idealistična, je zato naravno, da se je je realizem ognil in da racionalistično oblikovanje lahko napravi iz nje samo nestvor, nasprotna tendenca pa pamflet. Dobra more biti povest samo tedaj, kadar izvira iz čistega ljudskega nazora, ki vse sebi nasprotno sicer sodi, pa ne obsoja. Epična ideja naših povesti je večinoma pobožno tematična; vsi dogodki se križajo pod to idejo (pri več Pregljevih povestih: Zgodí se Tvoja volja) in končna ureditev mora izzveneti v idejni harmoniji. Ta literarni oportunitizem krščanskega življenjskega nazora, ki tako od zgoraj rešuje na svetu vse dobro in zlo, živi kot naša narodna duhovna usodnina, zato je tudi umetniško uporabna. Ta nazor je ustvaril idealne podobe v naši književnosti, podobe mater in sester in značilno duhovno očetovstvo Pregljevih župnikov. Zato so tudi v »Odiseju iz Komende« idejno najlepše podobe Jerasova mati, sestra Manica, župnik Rogelj in Ana Marija in zato so ta mesta tudi čustveno najmočnejša.

Povest zahteva tudi svojo tehniko, prikladno njenemu idejnemu nastrojenju. Duhovni mir in ubranost zahtevata, da se dogodki urejajo tako, da bude vzgojna doživetja. Radi vzgojnosti ti dogodki navadno ne morejo biti svobodno razgibani in naravno izzoreli, ampak usodno utrpani in refleksivno dopolnjeni. Tako je v »Odiseju iz Komende« zgodba nezakonske matere, očeta in sina večkrat po čudnih naključjih pretrgana, pomešana z drugimi epizodami, ki imajo vse genljivo vzgojen pomen in zato najdemo predvsem v glavnem dejanju polno romantičnosti, ki po zgledu naših starejših pisateljev dogodke tako

rada popelje iz naše ozke zemlje v široki svet, čez morje, v daljne dežele in jih spet vrača domov (Vihar na morju, Trsat). Za to romantičnost so pisatelju dobro došle Glavarjeve zgodovinske dogodivščine, v njih je našel mnogo oblikovnih možnosti in prilike za vzgojne in miselne poudarke. Dasi je pisatelj ohranil staro tehniko povesti, kaže povsod svoje svojstvenosti. Nekatera poglavja so izdelana bolj begotno, kljub temu je opomba na str. 269, da povest »poje kot kič«, neupravičena in neumestna.

Drugi del knjige, Zapiski gospoda lanspreškega so novi izvzemši zadnje črtice »Bičanje v Kranju«; ta ne spada sem. »Zapiski« se odlikuje po miselni izzorelosti in formalni izglajenosti in so utrpanemu Petru Pavlu Glavarju originalno dopolnilo. Izmed retoričnih meditacij je najboljša »Propoved ob ulnjaku«, kjer se pogled v življenje vrača od skrajnih mej mikrokozma v preprostost in vdanost pobožnega in vernega srca. Druga meditacija »Confiteor sibi« ne zadovoljuje radi svoje maniriranosti, zlasti pa so neprijetni dovtipi kot so opombe pod črto in pa formalna ironija v IX. poglavju. Najčistejša umetnina tega zvezka je novela »Regina Roža ajdovska«, kjer se je Pregelj pokazal kot mojster baročne in klasicistične novele z običajno nerazrešljivo skrivnostjo in široko referativno in eksplikativno ekspozicijo — zadaj za dogodkom, ne pred njim. To utegne biti najboljša Pregljeva novela sploh, čeprav se mu je uvodna balada, narodno ponarejena, napravila bolj kot refren Murnove »Blearney stone«.

Enota tretjega zvezka se kaže duhovno in oblikovno kot barok, toda ne v zmyslu kopije odmrlega stila, ampak kot harmoničen živ izraz zgodovinske dobe. Projekcija lastne osebnosti v historični čas se je Preglju tu skoraj bolje posrečila kot v »Bogovcu«, dobila je zrelejših, objektivnejših rešitev, dasi morda zunanje manj učinkovitih. Formalno si je Pregelj pomagal s klasicistično simboliko, baročno retoriko in književno tipiko. Zaradi klasicistične simbolike je prekrstil tudi »Petra Pavla Glavarja« v »Odiseja iz Komende«, kar za naslov povesti ni posebno dobro, baročno retoriko in književno tipiko pa je uporabljal v meditacijah in novelah. Nekaj artističnega ima tako delo še vedno, vendar pa lahko rečemo, da ta zvezek kljub svojemu poljudnemu značaju dehti živ vonj 18. stoletja v današnji čas.

F. K.

Naša beseda. Izbor pesmi Otona Župančiča (določil Fran Albrecht). Založba Svet. Ljubljana, 1929. — Ta knjiga, ki bi bila morala iziti že lani za pesnikov jubilej in ki ima kot marsikaj pri nas svojo usodo, s katero je poročevalcu računati, ni ne nov ne star in ne poseben župančič, nego prepliširan album konvencionalne oblike in zasнове: berilo. Ni nov, ker nam Ž. novega, to je močnega nima nič več povedati (zato bi Velikonočno epistolo z mirno dušo lahko pokazal svojemu sinu); ni star, ker je le nekaj pesmi v zbirki, ki jih doslej nismo čitali v njegovih knjigah; in tudi ni poseben, ker je to berilo brez vsakršnih akcentov.

Kar se človeku pri Mladih potih, ki so tudi izbor pa ga je uredil župančič sam, ne pripeti, to se mu pri Naši besedi v obilni meri, namreč: pesmi pojo ubito, hočem reči prav albumsko. Ob določenih dobah in nekaterih narodov edina politika je sicer lahko

tudi poezija, na ta ali oni način modificirana ali vendar poezija, in kolikor jo krije pojem Naša beseda, je Župančičeva lirika na vsak način ena izmed njih. In celo kolikor gledamo nanjo z omenjenega vidika, je ona predmet in sredstvo takega poetičnega politiziranja. Dal bi se pa izreči marsikak dvom o notranji umetniški potenci teh stvari in zase odločno sumnjam vanjo, dasi ne podcenjujem zgodovinsko dokumentarične in kulturne pomembnosti Naše besede. In zato mislim, da ureditev njegovih pesmi pod tem ščitom ni ravno posrečena, kar zadeva umetniško podobo tega poeta. Bilo bi in je več izhodov iz takih zadreg: mogla bi se narediti prav lepa zbirka doslej neobjavljenih pesmi, katerih je mimo te knjige še vedno čedna vrsta, mogla bi nastati odlična kronološko urejena antologija ali pa knjiga celotnega Župančičevega poetskega oevrea in dobili bi zares dragoceno publikacijo itd. Z večjo štednjo pri tisku in opremi bi se dale premagati vse težave in namesto 200 bi imela knjiga lahko še enkrat toliko strani, kar se je prvotno tudi govorilo. Če je toliko možnosti, ni ravno jasno, zakaj je izbor baš tak, meni pa tudi ne gre v glavo dejstvo, da se cela stvar ni prepustila Župančiču. Saj vendar leto za letom spoznavamo, kako je pri nas z jubilejnimi odbori križ in da bo v prihodnje za kulturnega jubilanta pač najbolje, če bo oboje: slavljenec in slavitelj kar on sam!

Izdaja »Naše besede« je luksuzna, morda nekoliko preveč za naše razmere, Serajnikovi ornamenta so pa pravo pirhovstvo.

R. L.

(Članek smo priobčili kot kritiko izdaje, o Župančiču samem nam je avtor obljubil posebno studijo. Op. ur.)

Anton Boštele: **Pesmi**. Celje, 1929. Samozaložba. — Boštele ni znano ime. Pisal je že v razne liste, največ priobčuje v »Vigredi«. Zdaj je zbral svoje stvaritve, jih pomnožil in izdal.

Zbirka priča, da je Boštele plod našega cvetja, roža slovenskih literarnih vrhov. Tujih vplivov ne zaslediš pri njem, pač pa čutiš ob teh pesmih, da se je Boštele dobro seznanil z Aškercem (zlasti v motivnosti), Pregljem (Od Luč do Solčave, razpoloženske impresije), Župančičem (51), tudi Rilkejev lirizem je spoznal, najbrž pri Antonu Vodniku. Zaradi teh literarnih vplivov nosi i Boštele sam znak polpretekle dobe na sebi, tako vsebinsko in motivno kakor oblikovno.

Štiridelna zbirka vsebuje socialno in domačnostno pesem v drugem in tretjem ciklu, vključeno med osebnostno v prvem in ljubezensko liriko v četrtem delu. Subjektivne pesmi kažejo Boštetov obraz: čuvstvena narava, mnogokdaj izročena razpoloženju in njegovi iracionalni, iz prirojenega temperamenta izvirajoči žalosti ter zato nekam trpko resignirana. Odtod težki, bridki akordi na koncu teh pesmi, odtod tožba, da »ubranosti ni,« odtod želja »posrkati do dna življenja kipeči napoj« in hrepenenje po pozabi (Vseh norcev karneval, Godci). Sladkosti življenja, planine, simbol prirodnosti in zdravja, klic k Večnemu in še lastni, trdovratni pogum naj ga odrešijo, potem more zapeti z neizprosno samozavestjo »Taki smo mi«. Sporedno s to subjektivno pesmijo raste lahka, obče človeška erotika v četrtem delu. Le tutam preide ta pesem tudi v simbol pesnikove osebnosti. Povedal je že na str. 74, da bivajo

zanj štiri lepote: narava, človek, ljubezen in Bog. Zato se more iskreno vglobiti v »Jeftejevo lepo hči« in zapeti v svobodnih sonetih »Pesem v dnehu«. Boštele poje zgolj obče človeški eros. Pa je vendar precej dekadentizma v prvem in četrtem delu. Pesnik sluti nedoumljive sile v sebi in človeku sploh in strah pred »temnimi skrivnostmi na dnu« ga sproži v drugo smer: lepota naše grude (55). Tu je ustvaril Boštele svoje najboljše pesmi. Ima fin dar opazovanja, ki mu da orisati s toploto razpoloženske impresije krajev (Pod triglavsko steno, od Luč do Solčave, Logarska dolina, Jezersko, Aškerčev dom) in časov (Junijski večer, V juliju, Pramati, Jesen, V novembru). Zdi se mi le, da je duhovni zmisel teh razpoloženj naše zemlje premalo raztolmačen, kajti prav ob takih motivih mora biti umetnost tolmač njihove duhovne vsebine po načelu: umetnost pojasnjuj, doumevaj življenje! Tej domačnosti razpoloženski pesmi je Boštele priključil »Hrepenenje v prvotnost«, pesem o zdravju planin, ki prehaja celo v kult prirode, kakor so ga gojila razna propagandna gibanja. Naslov je sicer neestetski, tudi je trditvev, da bi s planin prišla rešitev proletariata (75), nekoliko drzna apoteoza.

Socialni problem rešuje Boštele tradicionalno: jedef protest in odpor, pritajen gnev »hlapcev« nad »gospodci« in »tujci«, klic po pravici, ki meri »kri za kri« (Šmihelska nedelja). Krščansko pojmovanje trpljenja in nasilja se v teh pesmih ne oglasi. Lepe in globoko sočutne pa so pesmi bede, trpljenja ter telesne in duševne bridkosti našega delavstva.

To je Boštele. Če povem, da se zna tudi porogati sebi in svetu (Pusti vse sanje), je dovolj za dokaz, da zna biti ta čuvstvena narava tudi kruto realna in zdrava. S tem je orisan že tudi Boštetov motivni svet, ki je razmeroma ozek: drhteče zvezde, mesec, gore-oltarji, planine s svojo prirodnostjo in ljubeznijo, gruda, Trbovlje, ženskost, tradicionalne obmrtnice in svetopisemski motivi. Oblikovno je Boštele precej prost. Svobodno združuje elemente vezanega in prostega verza. Za fino melodiko mu ni. Ta oblikovna širokogrudnost mu je dala več svobode za izraz. Seveda pa zato večkrat trpi poetičnost ritmike in jezika. Večkrat moti štajerski naglas, za čisto rimo Boštetu ni. Često je verz prozaičen, celo plehek je tuintam, sklepne sentence često vzbujajo vtis, da niso doživete (n. pr. 50, 53). Moti prevelika abstraktnost izraza, zlasti v »Hvalnicah«, zato so Boštetove pesmi o Bogu nekam hladne. Nepravilna in estetsko nepravilna je poljubna mēna padajočega in vzdigajočega se ritma v verzem nastopu, kar je Boštele žalibog vseskoz prezrl.

Preprosta oprema je v pravem sorazmerju z vsebino, nelepa pa je nakopičenost zadnjih strani, očitno posledica truda, spraviti vse pesmi, na šest pol in pol. Avtorjeva slika je v zbirki odveč, odkar je Pregelj izdal Tolmince v knjigi in je doba pietete do umetnikov, v kolikor so ljudje, za nami.

Boštele bi mogel odkrivati lepote naše zemlje in njen zmisel. Želel bi mu še eno: da bi imel priliko širiti svoje literarno obzorje in se izpopolnjevati tudi ob tujih mojstvih.

Jože Pogačnik

Griša: **Listič iz angleške lirike**. Ljubljana, 1929. Samozaložba. — Koritnikova knjiga precijoznega naslova nima značaja krestomatije (Predg.), pa tudi